



Степан Сабур Коборога

(1722 – 1794)

видатний український просвітник

гуманіст, філософ, поет, педагог

Григорій Савич Сковорода – одна з найяскравіших постатей України XVIII століття.

Він мав значний вплив на сучасників своїми віршами, піснями, філософськими творами, а також способом життя, через що його називали українським Сократом. Його оригінальна і багатогранна творчість стала підґрунтям для подальшого розвитку української літератури, торувала шлях гуманістичним філософським течіям наступного століття.



Григорій Сковорода народився 22 листопада (3 грудня) 1722 року в містечку Чорнухи на Полтавщині. Його батьки, Сава і Пелагея, належали до малоземельних козаків. Дівоче прізвище матері - Шангіреева, серед її предків був полковник Іван Шангіреев, кримськотатарського походження. Народні оповіді та пісні, які чув хлопчик у дитинстві, стали першоджерелом формування його поетичного хисту. Він співав у церкві, навчався у дяка-скрипаля, початкову освіту здобув у сільській школі.



16-річним юнаком Григорій став студентом Києво-Могилянської академії, яка у ті часи внаслідок реформ ректора, Феофана Прокоповича, переживала період піднесення в дусі Відродження і гуманізму. Він здобув знання класичних і новоєвропейських мов, філософії, літератури. Ще будучи студентом академії, у 1742 р. Григорій переїхав до Петербургу, його прийняли до придворної капели за чудовий голос і музикальні здібності.

Він був виконавцем пісень і автором текстів та мелодій, грав на багатьох інструментах: сопілці, флейті, скрипці, бандурі. Деякі пісні ще за життя Сквороди увійшли до репертуару народних співців. В 1744 р. у складі почту цариці Єлизавети Скворода прибув до Києва, де залишився і продовжив навчання в академії.

Закінчивши штудії філософії і бажаючи побачити чужі краї, пізнати ширше «коло наук», він завербувався до «Токайської комісії з заготівлі вин до царського двору» під керівництвом генерал-



майора Ф. Вишневського. Сковорода мандрував Угорщиною, Словацькою, Польщею, відвідав Братиславу, Відень, Будапешт, де мав можливість відвідувати навчальні заклади та ознайомитись з європейськими філософськими напрямками.

Повернувшись до Батьківщини, молодий філософ розпочав педагогічну діяльність на посаді викладача поетики в колегіумі Переяслава. На ці ж роки припадає і початок його літературної діяльності. В обов'язки викладача входило складання зразків літературних форм, про які в поетиці йшла мова. Вірші цих років Сковорода згодом об'єднав у збірці «Сад божественних пісень». Новаторський курс поетики викликав незадоволення у переяславського єпископа, який звільнив викладача.



На початку 1754 р. Григорій Сковорода прийняв запрошення поміщика С. Томари зайняти посаду домашнього вчителя і вихователя його сина. У селі Ковраї, в маєтку поміщика, Сковорода жив близько 6 років, тут був написаний алегоричний твір «Сон», в якому послідовно розглядалися вади тодішнього світу.





Коли молодий Василь Томара поїхав вчитися закордон, Сковорода полишив Коврай і на запрошення єпископа Й. Миткевича почав викладати поетику в Харківському колегіумі. Він перебрався на Слобожанщину, яку полюбив усією душею. На той час колегіум був найпередовішим навчальним закладом в Україні. Сковорода викладав з ентузіазмом,

однак знову на нього чигав конфлікт. Владика Миткевич мав на меті залишити Сковороду для духовної служби і умовляв його прийняти постриг. На що Сковорода відповів: «Невже ви хочете, щоб і я примножив число фарисеїв?» Після подальших наполягань він звільнився з колегіуму.

Сковорода проживав в селі у приятеля, але під час поїздки до Харкова потоваришував з Михайлом Ковалинським, племінником знайомого протоієрея. Через це знову почав викладати у колегіуму в класі синтаксими, також вів курс грецької мови. Навколо нього сформувалося коло шанувальників - студентів філософії. Вони збиралися в будинку Сковороди, читали античних авторів, писали вірші, співали, гуляли за містом у садах. З Михайлом, у Григорія встановилося інтенсивне духовне спілкування.



У листах до нього Скворода висловлював ідеї, які згодом розвивав у своїх філософських трактатах. Згодом після смерті вчителя Ковалинський написав його ґрунтовну біографію. За дружбу з юним спудеєм Сквороду в колеґіумі почали цькувати, дійшло до звинувачень у моральній розбещеності і духовній ересі. В результаті, 15 липня 1764 року Скворода вдруге покинув колеґіум.

У 1765 році, коли Григорій Скворода проживав на хуторах біля Валків, у нього закохалась дочка відставного майора Олена, яка жила по сусідству і яку він навчав духовній поезії і співам. Загалом філософ почував себе стримано у товаристві дівчат, але схоже, що їй відповів взаємністю. Однак коли дійшло до вінчання, Скворода задумався, як зміниться його життя і не зміг дати відповідь, чи з доброї волі вступає в шлюб. Він зібрав речі - і пішов у світ. Пізніше навіть зрадив, коли довідався, що Олена Павлівна вдало вийшла заміж.



З 1769 р. Сковорода більше не займав жодної офіційної посади, які йому неодноразово пропонували, як талановитій та високоосвіченій людині. Він не був лояльним до церковної та світської ієрархії, відкидав будь-який примус, віддаючи перевагу особистій духовній свободі. Вів життя самітника й мандрівного філософа, мандрував переважно по Слобожанщині у селянському вбранні, не мав жодної власності, окрім торби з найпотрібнішими книгами і речами.



Він свідомо ухилявся від гонитви за кар'єрою та багатством, проповідував щастя, яке не залежить від грошей та чинів, тому що полягає у розвитку природних здібностей, чистоті сумління і корисній праці. Головним сенсом людського існування вважав самопізнання. У своїх мандрівках філософ любив зупинятися у друзів, освічених, вільнодумних поміщиків, не припиняв він і приватного навчання молоді. Був дійсно народним вчителем - у селі Бабаях утворив своєрідний гурток, до якого входили селяни, кобзарі. 1770-80 роки стали для нього особливо плідними.

Сковорода створив прозові «Басни Харківські», сюжети яких черпав із життя, притчі, філософські діалоги і трактати, в яких біблійна проблематика переплітається з ідеями платонізму і стоїцизму.



В 1791 році Григорій Сковорода написав свій останній філософській твір «Потоп зміин», яким підтверджував непохитність своїх поглядів. Він оселився у своїх друзів неподалік Харкова в селі Іванівка, там і скінчив своє життя на світанку 29 жовтня 1794 р. Філософ заповів поховати його серед вільної природи і зробити напис на могилі «Мир ловил мене, но не поймал». Прижиттєвий портрет Сковороди роботи харківського художника Лук'янова був втрачений, однак збереглась його копія, з якої виконана гравюра вже після смерті філософа. Памятники Григорію Сковороді, деякі за проектом І. Кавалерідзе, є у багатьох містах України.

Підготовлено науково-методичним відділом
НТБ КНУТД

